

www.jates.org

Alkalmazott Műszaki és Pedagógiai tudományos folyóirat

szak- és mérnökképzési, műszaki és környezeti aspektusok

ISSN 2560-5429

8. évfolyam, 2. szám

doi: 10.24368/jates.v8i2.39

<http://doi.org/10.24368/jates.v8i2.39>

Experience-oriented environmental education: opportunities for fairy-tale trails

Krisztina Szűcs^a, László Pál^b

^a University of Pannonia, Georgikon Faculty, Festetics Doctoral School, Keszthely, 8360, Hungary,
krisztina.szucs.hajos@gmail.com

^b University of Pannonia, Georgikon Faculty, Keszthely, 8360, Hungary, pal-l@georgikon.hu

---

Abstract

The Europalanta Association together with the Hungarian Environmental Education Association launched the pre-school environmental education program called „Puppets for future – Greening your home!” aiming to educate the next generation in early childhood. This age group is particularly open and sensitive to incorporate the fundamental sustainability and environmental values. In this paper, the authors overview the methods they apply for indoor and outdoor elements. They suppose that the pre-training is important for the teachers, since they apply the methods with consciousness. It also assumed that the “Puppets for future” is a relevant tool for environmental education, for what we found evidences during our review.

Keywords: pre-school environmental education; raise consciousness; sustainability; learn by playing

---

Élményközpontú környezeti nevelés: újabb lehetőségek meseösvények alkalmazására

Szűcs Krisztina^a, Pál László^b

^a Pannon Egyetem, Georgikon Kar, Festetics Doktori Iskola, Keszthely, 8360, Magyarország,
krisztina.szucs.hajos@gmail.com

^b Pannon Egyetem, Georgikon Kar, Festetics Doktori Iskola, Keszthely, 8360, Magyarország, pal-l@georgikon.hu

---

Absztrakt

A „Bábozd Zöldre az otthonod!” élményközpontú környezeti nevelési program célja a felnövekvő generációk elérése, hiszen a környezettel kapcsolatos értékrendszer kialakítása szempontjából az óvodáskor az ideális és fontos szakasza az ember életének. A program 2013-ban meseösvény koncepcióval is bővült, így az oktatási intézményekben alkalmazható kreatív eszközök terepi gyakorlati lehetőségekkel egészültek ki. Cikkünk a program 2010-2014 közötti periódusában történt hatásosság vizsgálat eredményeit ismerteti, és a program módszertani eszköz hátterének bemutatását tartalmazza. Feltételezésünk szerint az óvónők felkészítése jelentős eleme a programnak, hiszen így a megismert eszközöket tudatosan és hosszabb távon alkalmazzák. Szintén feltételeztük hogy a programelemek gyakorlati hasznát nyújtanak majd az óvodai és szabadtéri környezeti nevelésben. A program áttekintésével arra az eredményre

jutottunk, hogy a program elérte kitűzött célját és ez a terület újabb lehetőséget rejt a meseösvények alkalmazására.

Kulcsszavak: iskoláskor előtti környezeti nevelés; tudatformálás; fenntarthatóságra; élménypedagógia; érzékenyítés

---

1. A környezeti nevelés fogalma, jogszabályi háttere

A fenntarthatóság pedagógiája és a környezeti nevelés több területen kapcsolódik. Világszerte a környezeti nevelés gyakorlata és fogalma alakult ki korábban, és csak fokozatosan válik a fenntarthatóság pedagógiai rendszerének részévé. A környezeti nevelés fogalmi tisztázására irányuló oktatáskutatási erőfeszítések világszerte és hazánkban is összekapcsolódtak a környezetvédelem ügyének és társadalmi-politikai jelentőségének felértékelődésével.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete és azon belül az UNESCO globális környezeti érdekeket megfogalmazó és védelmet sürgető aktivitása a 20. század utolsó harmadában fokozódott. Az 1972-es stockholmi ENSZ-konferenciát követő állomás az 1975-ös Belgrádi Környezeti Nevelési Műhely volt, amely egyértelműen a környezeti nevelés fogalmát határozta meg, és konszenzust alakított ki arról, hogy e területen a tudatosság, az ismeretek, az attitűdök, a készségek és a személyes részvétel döntő jelentőségű, rendszerbe foglalható elemek. A környezeti nevelés máig meghatározó dokumentuma a Tbiliszi Nyilatkozat, amely 1977-ban rögzítette a környezeti nevelés célját, területeit és módszereit. (Tbilisi Declaration, 1977) A tbilisi dokumentum évtizedekre előre segített meghatározni a környezeti nevelés tartalmát, célcsoportjait, módszereit, taxonómiai bázisát, értéktartalmát és főbb területeit.

A polgári környezetkultúra egyben az attitűdök és a magatartás változtatását, az életviteli szokások módosulását is jelenti. A fenntarthatóság pedagógiájának európai erősödése elsősorban a hálózatok fejlesztésétől, a pozitív és eredményes példák terjesztésétől, a pedagógusok szakmai fejlesztésének támogatásától és az oktatáspolitikai döntésektől függ. A fenntartható fejlődést képviselő közgazdászok, politikusok, ökológusok és társadalomkutatók, fejlesztők szoros munkakapcsolatba kell hogy kerüljenek a környezeti nevelési szakemberekkel. A helyi közösségek és a társadalom civil csoportjai gyorsító és támogató erőt fejtenek ki a fenntarthatóság pedagógiai gyakorlati megvalósítása érdekében. (Havas, 2006) Azért, hogy mindez a gyakorlatban is megvalósulásra kerülhessen, az Egyesült Nemzetek Szervezete 2002. december 20-án a 2005–2015 közötti évtizedet a Fenntarthatóságra Nevelés Évtizedének nyilvánította. A nemzetközi közösség egy teljes évtizedet szán annak a célnak az elérésre, hogy az oktatás minden szintjét és formáját áthassák a fenntarthatóság alapelvei. Az évtized keretében a páneurópai régióban az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE) az UNESCO-val együttműködve megalkotta és elfogadta „A tanulás a fenntartható fejlődés érdekében” stratégiát a

régió számára. (United Nations General Assembly, 2002) A stratégia célja, hogy a fenntarthatóság elvei, céljai, módszerei, az ezzel kapcsolatos értékek jelenjenek meg életünk minden színterén, az iskolában, munkahelyen, otthon és a különböző közösségekben.

Ezeknek az alapelveknek megfelelően kell a magyar társadalmi közegben is a lehető leghatékonyabb eszközöket kiválasztani a fenntarthatósági üzenetek oktatási – szemléletformálási közegben való érvényesítésére. A nemzetközi célokat országos szintre bontva a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiának a társadalom jólétét – a jelen és a jövő nemzedékek jólétének elérését, illetve folyamatos biztosítását – kell szolgálnia.

1.1. Óvodai környezeti nevelés Magyarországon

A magyarországi környezeti nevelést a közoktatási intézményekre érvényes törvények és országos dokumentumok szabályozzák. A Kormány 243/2003. számú rendeletével hatályba lépett új Nemzeti Alaptanterv (NAT) értelmében a környezeti nevelés, a közoktatás kiemelt fejlesztési feladata, melynek az iskolai oktatás valamennyi elemét át kell hatnia, elő kell segítenie a tantárgyközi kapcsolatok erősítését, a tanítás-tanulás szemléleti egységét, a tanulók személyiségének fejlődését (Havas, 1996).

Az iskoláskor előtti környezeti nevelést meghatározó kormányzati dokumentumok között a legfontosabb az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja. Az Alapprogram 137/1996. (VIII. 28.) Korm. Rendelet alatt került kiadásra, majd az évek során számos alkalommal módosításra került. Az Óvodai nevelés országos alapprogramja megteremtette az országban a differenciálódó óvodai nevelés törvényi alapjait. Az intézmények az országos dokumentumra támaszkodva hozták létre a saját óvodai nevelési programjaikat. Az alapprogram tág keretei lehetőséget teremtettek arra, hogy minden 3-6-7 éves gyermeknek megfelelő nevelési irányzat kimunkálásra és megvalósításra kerülhessen (Varga, 2004).

1.2. Zöldebbek-e a Zöld Óvodák?

A Zöld Óvoda Program a KvVM (Környezetvédelmi- és Vízügyi Minisztérium) innovációs kutató-fejlesztő munkája során alakult ki, mely tartalmazza a Zöld Óvoda kritériumrendszerét, a Zöld Óvoda Hálózat tartalmi működési rendjét és indikátorrendszerét, a pályázati úton történő hálózatbővítést és fejlesztést, a nemzetközi és hazai kapcsolati rendszer szélesítését. A Zöld Óvoda Programmal megkezdődött az iskoláskor előtti intézmények zöldítése, ezzel az óvodák minőségbiztosítási elvek szerinti nevelő munkájának lehetővé tétele. Minden óvodában feladat a környezeti nevelés. Kiemelten fontos, hogy az óvodás korosztály sajátos, korcsoportjának,

fejlettségének megfelelő módszerekkel és eszközökkel, valamint élményekre és tapasztalatokra épített tanulási környezet kialakításával, környezeti nevelésben részesüljön. A környezeti nevelési fókuszú óvodák köre Magyarországon egyenlőre igen szűk, országosan nem sokkal több, mint 100 óvoda nyerte el a Zöld Óvoda címet, ami néhány százalékos az összes óvodát tekintve. (Breier, 2011)

Ha a Zöld és Nem Zöld óvodák összehasonlítására kerül sor a várakozásoknak megfelelően a kutatási eredmények alapján a zöld óvodákban fontosabbnak tartják a környezeti nevelést és a külső világ tevékeny megismerését. Ezek az intézmények nagyobb mértékben támaszkodnak saját erejükre, a civil szféra forrásaira és egyéb forrásokra. A nem zöld óvodák ellenben nagyobb mértékben támaszkodnak a fenntartói segítségre. (Labanc, 1998) A jelenség hátterében az egyik ok a zöld óvodák nagyobb forráskereső képessége, a helyi társadalommal, a civil szférával való szorosabb együttműködése, mely szorosan illeszkedik filozófiájukhoz. (Havas, Széplaki & Varga 2004) A másik ok az, hogy a fenntartók még ma is sok helyen nem kellő mértékben kezelik az óvodában a környezeti nevelést támogatandó nevelési területként. (Villányi, Horváth & Varga, 2010) (1. táblázat) (2. táblázat)

Program	“zöldek”(%)	“nem zöldek”(%)	szignifikancia
Erdei óvoda	41	19	p<0,002
Komposztálás	33	13	p<0,002
Szelektív hulladékgyűjtés	32	13	p<0,004
Kézműves tevékenységek	91	81	p<0,060(tendencia)

1. táblázat: Az óvodai élet tevékenységeivel kapcsolatos különbségek

Továbbképzés területe	“zöldek” hány kollégája vett részt	“nem zöldek” hány kollégája vett részt	Szignifikancia
Egészséges életmód	2,22	1,70	p<0.02
Hagyományörzés	1,21	2,03	p<0.05
Külső világ	2,15	1,14	p<0.10 (tendencia)
Környezeti nevelés	2,43	1,15	p<0.03

2. táblázat: A továbbképzéseken való részvétellel kapcsolatos különbségek

1.3. Bábozd Zöldre az otthonod! - Pályázat által finanszírozott civil kezdeményezés

Összefoglalva a környezeti nevelés hazai körképe megfelelő irodalmi háttérrel, de kevés gyakorlati kezdeményezéssel tarkított. Szükséges és hiánypótló volt egy olyan országos szintű óvodai program kidolgozása, amely kreatív eszközökkel és támogató programokkal segíti a pedagógusok munkáját.: így született meg a Bábozd Zöldre az otthonod! környezeti nevelési program. A programba integrálni kellett a pedagógusok környezeti ismereteit bővítő továbbképzést is, amely multiplikátorhatással bír a program közép- és hosszú távú fenntartása során. A programot a megalkotás évében 2010-ben a megfelelő szinten illeszteni kellett az akkor aktuális Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégiához és a Környezet és Energia Operatív Program (KEOP) rész céljaihoz az alábbiak szerint (3. táblázat).

Érintett KEOP rész-célok	Érintett KEOP területek	A projekt célkitűzései a gyermek (4-7 éves) korcsoportban
(a) a társadalom és a környezet harmonikus viszonyának bemutatása	(D) Pihenés/Szabadidő A mindennapi környezetünk tisztelete végső soron a környezeti erőforrásokkal való takarékos bánásmódot, ill. a terhelések csökkentését jelenti.	<ul style="list-style-type: none"> Életmódjában, szokásaiban és viselkedésében jelenjen meg a környezetre való érzékenység Ismerje fel és tisztelje a természeti értékeket Legyen tudatában az élő és élettelen környezeti tényezők közötti alapvető összefüggéseknek
		<ul style="list-style-type: none"> Ismerje meg a víz, levegő és az élőlények közötti kapcsolatot
(a) a társadalom és a környezet harmonikus viszonyának bemutatása	(D) Pihenés/Szabadidő	<ul style="list-style-type: none"> Legyen ismerete a közlekedés környezetbarát módjairól
		<ul style="list-style-type: none"> Legyen tudatában a szelektív hulladékgyűjtés lehetőségének Legyen ismerete a hulladék másodnyersanyagként való használatáról
(a) a társadalom és a környezet harmonikus viszonyának bemutatása	(C) Mobilitás A környezetbarát közlekedési módok elterjedése.	<ul style="list-style-type: none"> Találja meg a hulladékkal való felelős viselkedés lehetőségeit

3. táblázat: A projekt célkitűzéseinek illeszkedése a 2010 évi KEOP rész-célokhoz¹

¹ KEOP - 2009 - 6.1.0/B - A fenntartható életmódot és az ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok (szemléletformálás, informálás, képzés) (www.nfu.hu: Utolsó látogatás 2014.05.01)

2. A Bábozd Zöldre az otthonod módszertan hatásosságának mérése

A program célcsoportjaink tehát az óvodáskorúak, illetve az ő lelki, szellemi fejlődésükben aktívan résztvevő felnőttek, az óvodai pedagógusok. A 2010/2012 tanévben lebonyolításra kerülő rendezvénysorozat során 10 város 20 óvodájában közel 3500 kisgyermeknek és 150 pedagógusnak került továbbításra a fenntarthatóság üzenete és a hosszú távú cél valóban a jövő generáció környezettudatos viselkedésének elérése. A hatástanulmányok szignifikáns változást indikálnak a program résztvevői körében mint az óvodás, mint a pedagógus célcsoportban ami bizakodásra ad okot: egyre több innovatív és hatékony eszköz jelenik meg a környezeti nevelésben egy élhetőbb jövőért.

A projekt hatásosságának mérését egyrészt az elsődleges óvodás célcsoporton, azaz a projekt során aktívan elért közel 2000 gyermekén, illetve a másodlagos célcsoportként mintegy 150 óvónőnél végezték – vizsgálva ismeretszintjük növekedését és attitűdváltozásukat. A következőkben ennek kivonatos értékelését és a következtetéseket ismertetem.

2.1. Óvónői képzés hatásossága

Az óvónő-képzések előtt kérdőíves felmérést végeztünk a képzésen résztvevő óvónők teljes körében (n=150), hogy megismerjük a környezettudatos magatartás iránti elkötelezettségüket és tudásszintjüket. A hatásosság mérés az elsajátított ismeretekre és a beépült attitűdökre egyaránt kiterjedt. A kérdőívek kitöltése anonim volt, ami csökkenthette a kapott adatok hitelességét és biztonságát, ugyanakkor szabadabb és őszintébb válaszadásra adott lehetőséget. A kapott eredményeket kielemeztük, majd összevetettük a képzés után egy hónappal elvégzett, azonos személyeknek azonos kérdéseket tartalmazó felmérés eredményeivel. A kérdőív az alábbi témaköröket vizsgálta:

Ismeretek, amelyekre a belépő és kilépő kérdőívben rákérdeztünk:

- Környezeti problémák súlyosság szerinti sorrendje a világban.
- Környezeti problémák súlyosság szerinti sorrendje Magyarországon.
- Kik illetékesek valamely környezeti probléma megoldásában?
- Hazánk (lakóhelyünk) környezeti állapotának jellemzése.
- Mely forrásokból származnak környezeti ismeretei?
- Konkrét környezeti problémákra vonatkozó tények, adatok ismerete.
- Saját családjára vonatkozó fogyasztási és környezetterhelési adatok.
- Az ökológiai lábnyom értelmezése és adatai.

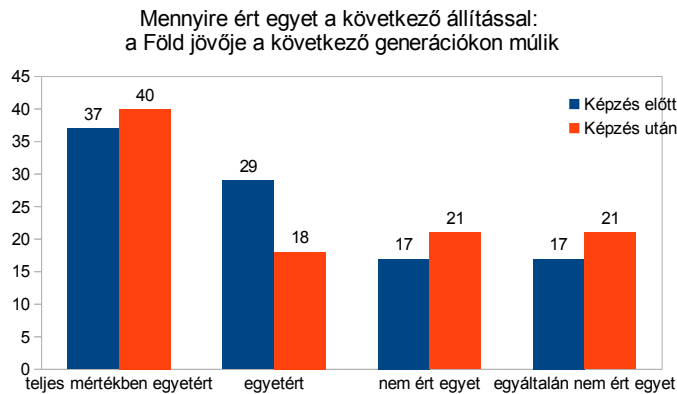
Attitűdök, amelyeknek változására a belépő és kilépő kérdőívben rákérdeztünk:

- Vásárlási prioritások.
- Fogyasztási szokások.
- Anyag-és energia-takarékossági elhatározások, törekvések.
- Mások meggyőzésére irányuló szándékok és érvrendszer.
- Környeztkárosító cselekedetek megítélése.
- Környeztkárosító cselekedetekre való reagálási módok értékelése.
- Életmód-értékek rangsorolása.
- Gyerekek szemléletének megváltoztatására irányuló szándékok.
- Gyerekek szemléletének megváltoztatására alkalmasnak tartott módszerek.
- Likert-skála jellegű kérdések: mivel mennyire ért egyet?
- Milyen „fogadalmat” tett magában a képzés hatására?
- Döntési helyzetben mely környezeti problémák kezelésének adna elsőbbséget?
- Mi a véleménye a szelektív hulladékgyűjtés adott településen való helyzetéről?

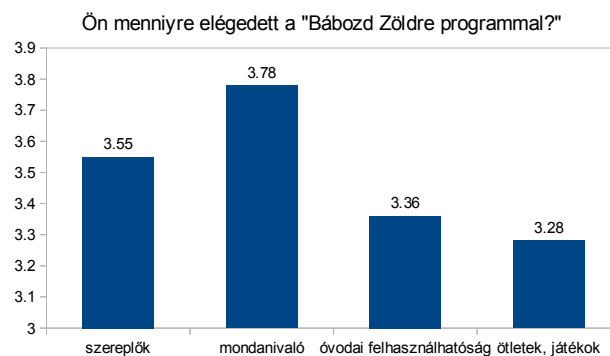
Az projekt folyamán a részt vevő 20 óvodából összesen 150 óvónő vett részt az együtt-tanulási alkalmakon, ahol előadás és interaktív formában egyaránt megismerkedhettek a környezettudatosság és a környezeti nevelés témaköreivel, és a „Mimó és Csipek” mese óvodai alkalmazhatóságával. A résztvevő pedagógusok véleményét két alkalommal kérdeztük meg, először közvetlenül az együtt-tanulási alkalmak megkezdése előtt, másodszor pedig kb. egy hónappal később az óvodai bábelőadásokat megelőzően. A felmérés eredményeiből látható, hogy az együtt-tanulás hatására hogyan toldott el a hangsúly egyértelműen az egyéni cselekvés és felelősség felismerése felé. Jelentősen növekedett azok aránya, akik az ökológiai lábnyom fogalmára pontos definíciót tudtak adni az első és a második megkérdés idején. Növekedett azok aránya (1. ábra), akik a felelősséget egyértelműen a jelenlegi generációknak tulajdonítják. Az óvónők programmal kapcsolatos elégedettségét a 2. ábra mutatja.

Az óvónők az együtt-tanulás hatására már kevésbé kizárólag a szülők feladatának tekintik a szemléletformálást, azaz saját maguk felelősségét nagyobbban látják ezen a területen. Az óvónők négy fő területet tartanak a legfontosabbnak az óvodai környezeti nevelés során: a személyes példamutatást, a játékos foglalkozásokat, a gyakorlati tevékenységeket és a kirándulásokat.

1. ábra Az óvónők véleménye az egyéni felelősségről

2. ábra Az óvónők elégedettsége a „Bábozd Zöldre” programmal

A résztvevő óvónők összességében nagyon elégedettek mind az óvónőképzési alkalmakkal, mind a „Mimó és Csipek” mesével. Az előadók és a környezettudatosságról szóló előadás kapták a legmagasabb értékelést. A Mimó és Csipek mesével kapcsolatban szintén magas elégedettségi mutatók születtek a válaszok összesítése során. Az óvónők kiemelkedően elégedettek a mese mondánivalójával és szereplőivel. A legtöbben hasznosnak és élményszerűnek találták az óvodai rendezvényeket, különösen a gyerekek aktív bevonását. Ahogyan az a 4. ábrán látható, az óvónők fejlesztési területként az ötleteket és a játékokat jelölték meg. Az óvónők számára a legfontosabb az, hogy olyan gyakorlati tudást kapjanak, amelyet alkalmazni tudnak munkájuk során. Elsősorban ötleteket, játékokat, gyakorlati tanácsokat és módszereket vártak a programtól, valamint hiányolták annak természetközeli alkalmazhatóságát. A fejlesztési területek kidolgozása során ezeket az információkat is figyelembe vették, így ennek megfelelően alakultak a későbbi projektek.

2.2. Óvodai rendezvények és eszközök hatásossága

Az óvodai rendezvényeket követően elsősorban az óvodások attitűdváltozását mértük egy véletlenszerűen kiválasztott óvoda fókuszcsoportjában. Életkorukból adódóan a gyerekek nem kérdőívet töltenek ki, hanem az úgynevezett Piaget-i klinikai vizsgálatot alkalmazzuk. Ez a kvalitatív módszer a legalkalmasabb, ha a kutató az óvodás gyerekek kognitív működésének egy szeletét kívánja feltárni. 2-2 óvodában a rendezvények előtt és után önkéntes alapon bevonunk 8 gyermeket (figyelve az arányos nemi eloszlásra), akikkel a bábos rendezvények után a módszernek megfelelő fókuszcsoportos beszélgetést végeztünk. A beszélgetések során kérdéseket tettünk fel a mindennapi életükben lezajló környezettudatos viselkedést igénylő helyzetekről, és a választás motivációjáról. Mivel a projekt előtt és után is ugyanazon gyermekekkel beszélgetünk, összehasonlítható, hogy elértük-e a kívánt attitűdváltozást.

A beszélgetések során kiderült, hogy a gyerekek részletesen emlékeznek a bábelőadás szereplőire, cselekményére és mondanivalójára. Azok az összefüggések, amelyek az első fókuszcsoport során még nem kristályosodtak ki teljesen a gyerekek fejében, a bábelőadások és a foglalkozások hatására rendszerbe szerveződtek és világos összefüggésekké alakultak. Ez leginkább a memóriajáték során derült ki, ahol az első alkalmakhoz képest a gyerekek rávezetés nélkül, maguktól sorolták az összefüggéseket.

- „És azt tudjátok, hogy miért kell különválogatni a szemetet?

- Azért hogy újra lehessen hasznosítani. Kupacs a süni is így csinálta!

- Mit lehet a papírból csinálni? - Újra papírt, pizzatartót.

- És mit lehet a műanyagokból csinálni? - Újra műanyag palackot, kocsikat, vagy játékokat.”

3. Tanösvények alternatívája: a Mimó és Csipek Meseösvény koncepció

A Bábozd Zöldre módszertanhoz illeszkedő de időben csak 2013-ban induló Meseösvény koncepció célkitűzései a Nemzeti Fenntarthatósági Területekkel összhangban a gyermek korcsoportban a következők:

1. Életmódjában, szokásaiban és viselkedésmódjában jelenjen meg a környezetre való érzékenység.

2. Ismerje fel és tisztelje a természeti értékeket.

3. Törekedjen a környezettel való harmonikus kapcsolatra, alakuljon ki benne természethez való pozitív érzelmi viszony.

A Bábozd Zöldre az otthonod természetismereti meseösvény célja a helyi természeti értékek megismertetése és bemutatása, kiemelve a növény- és állattani látnivalókat. A meseösvény a területen megtalálható élőlények növény- és madárfajok jellemzőit újszerű, innovatív módon, az élményszerű megismerés módszerével kívánja megismertetni. A gyerekek az interaktív feladatokat magukba foglaló kiadvány és az állomások segítségével aktív részeseivé válnak az ismeret begyűjtésének. (pl. az állomásokon lesatírozható lábnyom vagy kéregmintázat). A megismertetés direkt természetvédelmi nevelési célzattal történik: amit játék közben megismernek, azt megszeretik és megértik védelmének szükségességét.

3.1. A koncepció által kezelt problémák

Tudatos természetjáróvá nevelés

A projekt fő célcsoportját óvodás, kisiskolás korú gyermekek és családjaik jelentik, és a fiatal korosztálynál különösen fontos a kulturált természetjárás alapvető szabályainak megismertetése, elmagyarázása. Szerte az országban, valamennyi kirándulóhelyen tiltótáblák, piktogramok tömkelegével találkozhatnak az arra járók, és ezek tudatosítása, megmagyarázása a gyerekek számára – érthető, kedves, mesébe ágyazott formában - nagy jelentőséggel bír, hogy szabálykövető, tudatos kirándulókka váljanak, akik jelenlétükkel nem zavarják, rongálják a védendő természeti környezetet.

Óvodai-alsó tagozatos pedagógiai munka támogatása

A projekt kiemelt célja a környékbeli pedagógusok és osztályaik, gyerekcsoportjaik bevonása a tanösvény megismerésébe és rendszeres, ismétlődő hasznosításába. A tanösvény kiváló kiegészítője lehet a korábbi természetismereti információk elmélyítésének, felidézésének és ugyanakkor új ismereteket is közvetíthet. Kimutatott tény, hogy az aktív, élményjellegű, gyakorlatban elsajátított tudás mennyivel hatékonyabb, maradandóbb, nyilvánvaló azonban, hogy az oktatási intézményi keretek lehetőségei között túlnyomó részben csak a passzív, befogadó ismeretszerzés dominál. Ez a fejlesztés lehetővé tenné – mindenképp a környező iskolák, óvodák pedagógusai részére, de más kiránduló csoportoknak is - hogy valódi élménnyé tegyék a kirándulást és a helyi természeti értékek megismerését a gyermekek számára.

Egészségmegőrzés

Nem lehet túlhangsúlyozni, hogy a városi, mozgásszegény életmód milyen káros következményekkel jár az egyének és a társadalom számára egyaránt. A kisgyermekes esetén a szabad mozgás szoros összefüggést mutat az idegrendszer fejlődésével. Az erdei környezet és az

erdőben való kirándulás jótékony hatása mind fizikálisan, mind mentálhigiénés vonatkozásában felbecsülhetetlenül értékes. A projekt célja, hogy ezt a kedvező, egészségmegőrző hatást a kellemes élménnyel összekapcsolva propagálja és megszerettesse a természetjárást mint szabadidős tevékenységet, és ezáltal az említett jótékony hatást megsokszorozza.

3.2. A projekt célcsoportjai

A program során a civil szervezet célja a fenti alapvetések figyelembevételével a fenntartható viselkedésminták terjesztése a gyermek korcsoportban (3-10 éves korosztály). A mindennapi élet területein alkalmazható környezettudatos lehetőségeket a saját nyelvükre lefordítva olyan eszközzel dolgoztunk ki, amellyel hatékonyan átadásra kerülnek a fenntarthatóság alapjai és a gyermekek számára is megismerhetővé válnak a mindennapi élet tudatos választásának környezeti hatásai. Az óvodás korcsoport nevelését végző pedagógusok szintén a rendezvény célcsoportjai. A fiatalok személetének kialakítása, befolyásolása alapvetően a hosszú távú stratégiai gondolkodás szempontjából fontos. A fiatalokon múlik, hogy a fejlődés milyen irányban halad majd a jövőben, hogy a fenntarthatóságért kitűzött nemzetközi célok elérhetővé válnak-e. Az óvodás korosztály elérésével olyan generációt érhetünk el, akik a közeljövő fogyasztói és döntéshozói lesznek, ezáltal a mai ismereteiket bővítve sokszoros mértékben befolyásolják a jövő fenntartható társadalmának alapjait.

3.3. A tanösvény állomásainak kialakítása egy példán keresztül: A Mimó és Csipek Érzékek ösvénye

A tanösvény során hat állomáson keresztül mutatják be a gyerekeknek a természeti értékeket. A bejárás során kiemelt szerepet kap az élményszerű tanulás: írott információk mellett nagy hangsúlyt, kapnak a képi megjelenítések, és a játékok. A koncepció alapja, hogy az állomások nem passzív információs táblák, hanem többfunkciós játékelületek - így az azt használó gyerekek passzív szemlélő helyett aktív részesévé válnak az információszerzésnek. Az egyes állomások kialakításánál kiemelt figyelmet kap a helyi védett értékek bemutatása, de a helyszínhez kapcsolódó információkat a gyerekek nyelvére lefordítva fogalmazzuk meg. Minden állomás az élmények mentén tanít, megmozgatja a túrázó gyerekek fantáziáját, hat az érzékszerveikre és gondolkodásmódjukra.

3. ábra Az Élményösvény nyitóablaja

A tervezés során esélyegyenlőségi szempontokat is figyelembe vettek. A tanösvény babakocsival és kerekesszéssel is járható. Az állomásokon található játékok részben tapintáson vagy halláson alapulnak, ezért többségükben vak- és gyengénlátó gyermekek számára is élvezhetőek. A tanösvényhez egy mesekiadvány kapcsolódik, mely összefűzi az egyes állomásokat és vezeti a kirándulót az állomások között, mesés történeti keretbe helyezve a kirándulás helyszíneit és a kiemelendő természeti értékeket. A mesében szereplő figurák irányítják a gyerekek figyelmét, 'megtanítják őket hallani, látni, érezni'. Tudatos természetjáró viselkedésük pedig észrevétlenül ragad rá a mese olvasójára és a túrán lépegető emberekre egyaránt. A meseszerű térkép ábrázolása lehetővé teszi, hogy a gyermekek maguk is tájékozódjanak a segítségével és felismerjék az állomások jellegzetes játékait.

A kiadványmese sorai és az erdőben kihelyezett állomások között folyamatos kapcsolat van. Példák e kettő kapcsolatára:

- Az állomásokon választ találhatunk a kiadványon feltett kérdésre, kiegészítendő mondat
- A mesében az egyik szereplő leül egy nagy kőre, mert elfáradt, és a helyszínen tényleg ott a kő és ki is próbálhatják a gyerekek.
- Valamennyi állomáson található egy figurális, matt felület, ezt a lesatírozva a gyerekek a mese egyik rajzi elemére találhatnak rá. Így egy papír és kréta segítségével újabb játék születik.
- A helyszínen elrejtett állatfajok kezdőbetűik kiadják a területen jellegzetesen előforduló fa/madár/növényfaj nevét.

A terület és az azon kialakítandó tanösvény védelmét és megismerését szolgálja, hogy a kirándulásra készülők és a tanösvényt már bejárt gyerekek illetve felnőttek számára

kapcsolattartási felületet alakítunk ki az Interneten (www.mimiescsipek.hu). Az így létrejövő közösség folyamatosan értesül az új fejlesztésekről és tagjai be is kapcsolódhatnak azokba. Szakmai ellenőrzéssel, de adott esetben a közönség által kitalált feladványok a terület és a tanösvény fenntartását segítik, tovább nő a tanösvényt járók között a felelősségérzet.

A honlapon játékörültekkel segítik a családokat és foglalkozásvázlatokkal az óvodai kisiskolai, pedagógiai munkát. Így valósul meg az élmény-játék-tanulás hármasa, mely nem csak kiegészíti, hanem fel is erősíti egymást. A mesés kiadvány illetve az abban megjelenő információk további lehetőséget biztosítanak az intézményekben folyó visszajátzásra, illetve így otthoni közös családi programként is újraélhető lesz a túra élménye, pontosítható az új ismeretanyag, elmélyíthető a tudás. A megszerezhető összes információ így nem egyszerre zúdul a gyerekekre és a felnőttekre, hanem lehetőség kapnak a feldolgozásra. Az életkor és a terület megismerésére fordított idő függvényében a terület és a természetvédelem új és új szelete válik biztonságos tereppé a látogató számára. A háttéranyagok segítségével a pedagógusok és a szülők is új információkhoz juthatnak, így a tanösvény bejárása élményt jelent minden korosztálynak.

Az újszerű mesesövény kialakítása során is kiemelt szerepet kapott az élményszerű tanulás: nagy hangsúlyt kapnak a képi megjelenítések, és a játékok. A koncepció alapja, hogy az állomások nem passzív információs táblák, hanem többfunkciós játékelületek - így az azt használó gyerekek passzív szemlélő helyett aktív részesévé válnak az információszerzésnek. Minden állomás az élmények mentén tanít, megmozgatja a túrázó gyerekek fantáziáját, hat az érzékszerveikre és gondolkodásmódjukra még hozzá az érzékszervek mentén.

A látás állomásán egy óriási távcső segítségével megleshetők a fák lombjai között megbúvó madarak, állatok. A *tapintás* állomásán közeli barátság alakulhat ki a csigával és különböző bogarakkal, akiket a vállalkozó kedvű túrázók akár meg is mászhatnak. A szaglász állomásán a növények illatát lehet kiszimatolni, míg a hallás állomásán a titkos ládikóból lehet különféle hangokat előcsalogatni. Az interaktív kalandtúra résztvevői, legyenek azok, óvodások vagy kisiskolások, megismerhetik a helyi védett értékeket - különös tekintettel a növénytani és állattani látnivalókra -, a helyszínhez kapcsolódó fontos információkat, azonban mindezeket a gyerekek nyelvére lefordítva. Az „Érzékek ösvénye” a játékos tanulás mellett segít fenntartani magát a tanösvényt, és növeli a tanösvényt járók természet iránti felelősségérzetet.

4. Összefoglalás

2010 tavaszán indult az Európalánta Egyesület a „Bábozd Zöldre az Otthonod!” című Óvodai Környezeti Nevelési Programja. A program során csaknem 2500 óvodást és 150 óvónőt ért el a környezettudatosságra nevelő bábelőadás, valamint a hozzá kapcsolódó ismeretbővítő programok. A „Bábozd Zöldre az otthonod!” program során az Európalánta Egyesület az óvónőket és a kisgyerekeket ismertette meg a környezettudatos életmód átadásának játékos módszereivel: Mimó és Csipek, csaknem 2500 kisgyerekekhez juttatta el saját nyelvén a környezettudatosság üzenetét.

Az óvónőkkel és az óvodásokkal készült felmérések tapasztalatai alapján egyértelműen látszik, hogy mindkét csoport egyrészt elégedett volt a programmal, másrészt mindkét csoport számára szemléletformáló ereje volt. Az óvónők az együtttanulás hatására nagyobbra értékelik az egyéni felelősség fontosságát a környezet megóvásában. Az óvodások számára a környezettudatos magatartással kapcsolatos összefüggések kikristályosodtak a bábelőadás és a foglalkozások hatására, a bábelőadások után egy hónappal is pontosan emlékeznek a mese részleteire és mondanivalójára.

A program elérte eredetileg kitűzött céljait. A fejlesztési javaslatok közül a „Meseösvény” került megvalósításra, ami tovább növelte a program lehetőségeit és potenciálját. Folyamatos nyomonkövetéssel és a visszajelzések integrálásával érhető el a szakmai naprakészség, és ez esetben is kreativitásra és aktivitásra van szükség az erőforrások megfelelő allokációjához és a gazdasági értelemben vett fenntarthatóság megteremtéséhez. A tapasztalatok alapján a folytatásra szakmai és társadalmi igény is mutatkozik, így stratégiai tervekkel kell hosszú távon fenntarthatóvá tenni annak működését és működtetését. Kiváló lehetőség adódik a vállalati szektor közreműködésére, hiszen a program fenntartásában való részvétel a társadalmi felelősségvállalás progresszív formájaként is értelmezhető.

Köszönetnyilvánítás

A publikáció elkészítését a EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00008 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Irodalomjegyzék

- Breier E. (2011). *A környezeti nevelési programok szerepe és hatásossága a hazai fenntartható hulladékgazdálkodási stratégia gyakorlati megvalósításában, egy konkrét példán keresztül*, Thesis, BCE Gazdálkodástudományi Kar, Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszék
- Havas P. (2006). *A fenntarthatóság pedagógiája II*, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, p. 8

- Havas P., Széplaki N., Varga A. (2004). *A környezeti nevelés magyarországi gyakorlata*, Új Pedagógiai Szemle, 2004/1, pp. 12-25
- Havas P. (1996): *A környezeti nevelés gyökerei Magyarországon*, Körlánc füzetek, Infogroup Rt., p. 78
- Labanc Gy. (1998). *Óvodások környezeti nevelése*, Réce-Füzetek 5., Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért, p. 147
- Tbilisi declaration. (1977). *The Role, Objectives, and Characteristics of Environmental Education*
- United Nations General Assembly (2002). *Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014)*, Resolution 57/254. United Nations Decade of Education for Sustainable Development
- Varga A. (2004): *A környezeti nevelés pedagógiai, pszichológiai alapjai*, PhD disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, p. 237
- Villányi Gy., Horváth H. A., Varga A. (2010). *Környezeti nevelés jellemzői a helyi óvodai nevelési programokban és a gyakorlati nevelőmunkában*, Körlánc, p. 116

Rövid szakmai életrajz

Szűcs Krisztina doktorandusz hallgató jelenleg nappali tagozaton a Pannon Egyetem másodéves tanulója a civil szektorban tölt be vezetői pozíciót. Felsőfokú tanulmányait a Budapesti Műszaki Egyetem Vegyészmérnöki Karán végezte, környezetmérnöki szakon, tudományos fokozatát a Budapesti Műszaki Egyetemen környezetgazdaságtan (MsC) és környezetmérnöki (MsC) területeken szerezte. Kutatási területe a fenntarthatóság gazdaságtana és az ehhez kapcsolódó környezetpedagógia.

Pál László az Országos Doktori Tanács tagja, a Festetics Doktori Iskola tanára, a Pannon Egyetem Georgikon Karának egyetemi docense. Doktori fokozatát az állattenyésztési tudományokból szerezte a Veszprémi Egyetemen.